

Філологія

УДК 81`25

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18103771>

**Відтворення мовленнєвого образу Баррі Фроста у романі
Тесс Геррітсен *The Apprentice***

Івахненко Антоніна Олександрівна,

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри перекладу імені Миколи Лукаша

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-9811-705X>

Прийнято: 13.12.2025 | Опубліковано: 30.12.2025

***Анотація:** Стаття присвячена аналізу особливостей відтворення мовленнєвого образу героя на прикладі українського перекладу роману Тесс Геррітсен *The Apprentice*. Розглянуто літературознавчі та перекладознавчі засади формування образу персонажа, спираючись на сучасні уявлення про художній образ і мовленнєвий портрет, а також на положення дескриптивної школи перекладу та Скопос-теорії. Наголошено, що мовлення персонажа є одним із ключових компонентів художнього образу, адже віддзеркалює його психологічні, соціальні та індивідуальні риси. Наукова новизна запропонованої нами роботи полягає у тому, що в ній здійснена комплексна характеристика мовної поведінки Баррі Фроста з урахуванням тих стилістичних маркерів, що дозволяють якісно відтворити оригінальний текст українською мовою.*

Об'єктом дослідження стали репліки поліцейського в англomовному тексті та в українському перекладі Ірини Серебрякової. Детально

проаналізовано стилістичні маркери мовлення Фроста: вигуки, еліптичні конструкції, розмовну лексику, акцентуацію, повтори та граматичні спрощення. Особлива увага приділена тому, як ці ознаки збережено або трансформовано в перекладі. На прикладах розглянуто випадки застосування функціональних аналогів, модуляції, граматичних заміन, лексичних компенсаторних засобів та калькування.

Відзначено, що попри неминучі трансформації, пов'язані з міжмовними відмінностями, загальний мовленнєвий образ Фроста – емоційного, доброзичливого, децю розгубленого, але щирого та небайдужого поліцейського – у перекладі збережено. Перекладачці вдалося відтворити характер героя завдяки гнучкому використанню різних перекладацьких прийомів та дотриманню стилістичних особливостей його мовлення.

У висновках підкреслено, що передача мовленнєвих характеристик персонажів є важливою складовою успішного перекладу художніх творів мідл-літератури, а подальші дослідження можуть охоплювати комплексний аналіз інших персонажів, зокрема представників органів влади та правопорядку.

Ключові слова: *відтворення художніх образів, мовленнєвий образ персонажа, способи перекладу, Тесс Геррітсен, художній образ, художній переклад.*

Reproducing Barry Frost's figure of speech in Tess Gerritsen's novel *The Apprentice*

Antonina Ivakhnenko,

PhD in Translation Studies, Associate Professor, Associate Professor at Mykola Lukash Translation Studies Department, V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-9811-705X>

Abstract: *The article is devoted to the analysis of the peculiarities of reproducing the speech image of a character using the example of the Ukrainian translation of Tess Gerritsen's novel The Apprentice. It examines the literary and translation principles of character image formation, based on contemporary ideas about artistic image and speech portrait, as well as on the provisions of the descriptive school of translation and Skopos theory. It is emphasized that the character's speech is one of the key components of the artistic image, as it reflects his psychological, social, and individual traits. The scientific novelty of our work lies in the fact that it provides a comprehensive description of Barry Frost's linguistic behavior, considering the stylistic markers that allow for a high-quality reproduction of the original text in Ukrainian.*

The object of the study is the policeman's lines in the English-language text and in Iryna Serebriakova's Ukrainian translation. Frost's stylistic speech markers are analyzed in detail: exclamations, elliptical constructions, colloquial vocabulary, accentuation, repetitions, and grammatical simplifications. Attention is paid to how these features are preserved or transformed in translation. Examples are given of the use of functional analogues, modulation, grammatical substitutions, lexical compensatory devices, and calquing.

It is noted that despite the inevitable transformations associated with interlingual differences, Frost's overall linguistic image – emotional, friendly, somewhat confused, but sincere and caring police officer – has been preserved in the translation. The translator managed to recreate the character's personality through the flexible use of various translation techniques and adherence to the stylistic features of his speech.

The conclusions emphasize that the transmission of speech characteristics of characters is an important component of successful translation of works of middle-grade literature, and further research may include a comprehensive analysis of other characters, in particular representatives of the authorities and law enforcement.

Keywords: *reproduction of artistic images, linguistic image of a character, translation methods, Tess Gerritsen, artistic image, literary translation.*

Постановка проблеми. Сьогодні художня література розвивається в умовах постмодернізму, для якого характерним є фрагментарність, іронічність та розмиття кордонів жанрів, варіювання стилістичного забарвлення тощо [2]. Ще в минулому столітті з'явилося та набуло розквіту принципове нове явище – масова література, а в нашому столітті вона набула різноманітності видів і жанрів, серед яких слід окремо назвати «мідл-літературу». Її унікальність полягає в універсальності: на відміну від інших, вона здатна привабити представників абсолютно різних верств населення, людей різного походження та різного рівня освіченості. За словами Я. Бригадира, така література займає «серединне положення, синтезує принципи експериментального постмодернізму і масового мистецтва та прагне задовольняти запити та смаки як кваліфікованого, так і масового читача» [3, с. 105]. На значну роль мідл-літератури для сучасного літературного процесу вказує також О. Собчук [11]. Серед найбільш популярних жанрів при цьому є детективи, трилери та фентезі: перші пропонують читачам розгадати загадку; другі дають можливість відчувати страх і захоплення від пригод, залишаючись у безпечному місці; треті живлять віру в магію та стають способом втечі від реальності. Всі вони містять велику кількість яскравих образів персонажів із власним світосприйняттям, унікальною поведінкою та специфікою мовлення. Працюючи з текстами названих жанрів, перекладачі, у тому числі, мають відтворювати систему образів персонажів у такий спосіб, щоб вони викликали у читачів цільового твору реакції, аналогічні реакціям читачів творів джерельних. Тесс Геррітсен, сучасна американська письменниця азійського походження, працює в найкращих традиціях мідл-літератури, створюючи систему яскравих і добре розроблених персонажів. Мовленнєвий образ кожного героя її трилерів

віддзеркалює психологічні, соціальні та фізичні характеристики відповідного персонажа. Необхідність відтворення особливостей системи мовленнєвих образів при перекладі її романів українською складає **актуальність** нашого дослідження.

Об'єктом статті виступають складові мовленнєвих образів центральних персонажів сучасного трилера, **предметом** – способи відтворення цих складових в українському перекладі. **Матеріалом** слугують оригінал медичного трилера Тесс Геррітсен *The Apprentice* [4] та його український переклад, виконаний Іриною Серебряковою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема адекватного відтворення мовленнєвого портрета персонажа художнього твору як специфічного складника його мовної особистості активно досліджується у вітчизняному і зарубіжному перекладацькому дискурсі. М. Колісник та В. Степаненко називають мову одним із найважливіших механізмів, за допомогою якого створюються і розкриваються персонажі художніх творів. Важливим завданням перекладача, стверджують дослідники, є якісна передача їх мовних характеристик, адже через них читач дізнається про вік, соціальний статус, культурне середовище та емоційний стан героя, особливості його світосприйняття та життєвого досвіду [7, с. 77]. Щоправда, за Д. Табаран та І. Запихляк, «у художньому перекладі не завжди можливо передати суть написаного буквально, тому перекладачеві часто доводиться вдаватися до хитрощів, шукати еквівалентну мовну одиницю та приходити до геніальних вирішень проблеми у перекладі. Перекладачі вдаються до трансформації перекладу, щоб передати читачеві відтінки значень та створити враження, задумане автором твору» [12, с. 171]. Т. Цепенюк, І. Ваврів, І. Дзюбановська впевнені, індивідуальний лексикон персонажа формує його ж мовленнєвий портрет, що складається з часто вживаних слів, складних синтаксичних структур і найрізноманітніших стилістичних засобів [13]. Усіх їх треба



правильно перекласти, використовуючи доступний арсенал трансформацій, щоб зберегти задум автора і скласти належне враження про персонажа. Що ж стосується специфіки перекладу самої художньої літератури, то слід пам'ятати, що вона заснована на низці художніх образів, котрі, за словами О. Пітерської, є нічним іншим, як «засобом відображення та узагальнення дійсності з позиції естетичного ідеалу». При цьому, наголошує дослідниця, художній образ виконує подвійну функцію: з одного боку, він допомагає осмислити реально існуючу дійсність, а з іншого – створити новий, нереальний світ [10, с. 49].

Однією з найяскравіших груп художніх образів є група образів людини, котрі зображують людину принаймні «за основними характеристиками» [6, с. 66]. В тексті художнього твору мова йде про так званий образ персонажа – людини, створеної фантазією автора твору; і на думку науковців, образ персонажа є «одним із найважливіших компонентів внутрішньої форми художнього твору» [9, с. 96]. Кожен персонаж художнього твору наділяється яскравим характером і демонструє результати взаємодії з національним і соціальним контекстом [9, с. 96].

Створення образу персонажа, на думку М.В. Бережної, відбувається шляхом застосування двох видів засобів: експліцитних та імпліцитних [1].

Експліцитні засоби відкрито пояснюють читачам важливі риси того чи іншого персонажа, наприклад: вік, національність, професія тощо.

Імпліцитні засоби лише натякають читачам на особливості конкретного персонажа шляхом використання різноманітних мовно-стилістичних засобів, таких як стилістично маркована лексика, жаргон, алюзії та інші [1].

Як зазначається у [5, с. 149], образ персонажа є багатокomпонентним явищем і включає в себе «особливості зовнішності, певні психологічні риси, манеру поведінки, смаки, мовленнєві особливості». При цьому, більшість

зазначених тут складників образу персонажа віддзеркалюються у мовленнєвому складнику.

Стосовно мовного складника образу персонажа в науковій літературі пропонується вживати окремі терміни: мовний образ/портрет та мовленнєвий образ/портрет персонажа. Ми дотримуємося думки І. Кулик та О. Рубан, які розрізняють ці два поняття і кажуть, що лише другий відноситься до особливостей безпосередньо мови конкретного персонажа, у той час як перший стосується і мовлення персонажа, і його опису в коментарях автора. Мовленнєвий образ, на їхню думку, утворюється на основі взаємозв'язку мовлення персонажа і його характеру, соціальної ролі, світосприйняття, і на їх основі – унікальності мовлення кожного окремого персонажа конкретного художнього твору. [6]

Постановка завдання. Зважаючи на таку важливість мовленнєвого образу персонажа для системи образів художнього твору, логічно припустити, що його особливості обов'язково мають бути відтворені в перекладі. Тому **метою** нашого дослідження є виявленні способів збереження особливостей Баррі Фроста, персонажа роману Тесс Геррітсен *The Apprentice*. При аналізі ми спираємося на результати наукових досліджень таких напрямків перекладознавства, як дескриптивний підхід [16] і Скопос-теорія [15]. Дослідження, які проводяться в рамках дескриптивізму, не містять критики виконаного перекладу з точки зору його якості, а лише описують процеси, які відбуваються під час перекладу, і роблять припущення щодо причин застосування перекладачем тих чи інших трансформацій чи прийомів перекладу. Зазначена робота Катарини Райсс звертає увагу на необхідність застосування різних підходів до перекладу текстів різних жанрів та зважання на передбачувану реакцію на образи персонажів представників цільової культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо мовленнєвий образ Баррі Фроста. Коли персонаж з'являється в романі вперше, його нудить через вигляд загиблого. Тому зрозуміло, що перша його фраза виражає розгубленість і шок і являє собою суцільний вигук: *"Man, oh man," he groaned*. У перекладі також ужито вигук з аналогічним емоційним забарвленням, але, на відміну від оригіналу, тут вжито звернення до бога: *Господи, Боже мій, – простогнав він*. Можна вважати, що перекладачка застосувала функціональний аналог з невеликим стилістичним зсувом.

Незважаючи на шоківий стан, поліцейський виявляється здатним спілкуватися розгорнутими реченнями, хоча і дотримується розмовного стилю: *"You think maybe I picked up the stomach flu or something?"* Цей стиль створюється завдяки граматичним помилкам: у способі формулювання питань (прямий порядок слів, відсутність допоміжного дієслова); у використанні Past Simple замість Present Perfect при розмові про результат нещодавніх подій; а також завдяки еліптичній конструкції *or something*. Через різницю у граматичних структурах англійської та української мов відтворити в перекладі дані конкретні особливості побудови питання неможливо, їх треба компенсувати. В українському тексті розмовний стиль утворюється лексичним шляхом: *Може, у мене гастроентерит чи щось таке?* Тут, порівняно з оригіналом, вилучено запит на думку іншої людини (*You think*) і додано займенник *таке*, підсилюючи невпевненість Фроста у причинах поганого самопочуття. Цікаво, що «діагноз» *stomach flu*, – нейтральний вислів, який має такий самий нейтральний відповідник в українській мові («кишковий грип»), в перекладі було передано за допомогою заміни – медичним терміном *гастроентерит*, створюючи комічний ефект і додаючи образу персонажа певного занудства, якого не було в англійському тексті. Це тим більше є очевидною зміною образу персонажа, що авторка коментує дану репліку у внутрішньому монологі Джейн Ріццолі: *She'd always liked Frost, had always*

appreciated his sunny and uncomplaining nature – Їй завжди подобався Фрост, *веселий і життєлюбний*. Позитивний і легкий характер персонажа підкреслюється і в перекладі даної фрази.

Продовжуючи скаржитися на самопочуття, Фрост каже: “*You know,*” *he said, trailing after her, “I really do think it’s just the flu.. .”*, знову звертаючись до співрозмовниці (*You know*) та використовуючи ще більш спрощену назву «діагнозу» (*the flu*). Розмовний характер репліки створюється також за рахунок двох засобів акцентуації: прислівників *really* та *just* і дієслова *do*. Проаналізуємо переклад репліки. *Знаєте, я справді думаю, що в мене якийсь розлад шлунка... – пробурмотів він, плентаючись позаду*. Розмовний характер української репліки створюється завдяки звернення до співрозмовниці (*Знаєте*), прислівника *справді* та займенника *якийсь*, а також заміни терміну *гастроентерит* на більш нейтральний варіант *розлад шлунку*.

Наступна репліка Фроста – “*You know, I don’t think those are tire tracks on his shirt.*” – знову містить звернення до співрозмовника і класичне для англійської мови уточнення *I don’t think* при висловленні своєї думки. *Знаєте, мені здається, що на сорочці в нього не сліди шин*. Звернення в перекладі збережено, основна частина речення передана шляхом антонімічного перекладу і перестановки, стиль при цьому зберігається.

“*Oh, Jesus,*” *said Frost, shading his eyes against the sun. “What a way to go. Please tell me he was already dead when he fell.”* Тільки у цій репліці в оригіналі персонаж побіжно згадує бога у вигук. Друге речення за формою є окличним, але пунктуаційно оформлено як розповідне. Третє речення є складнопідрядним: головне є спонукальним, перше підрядне – з’ясувальне, друге підрядне – обставинне (часу). Розглянемо переклад: *Господи, – мовив Фрост, затуляючи очі від сонця. – Яка висота! Будь ласка, скажіть, що він упав на землю вже мертвим*. Вигук, який в оригіналі складався з двох слів, в перекладі містить лише одне – звернення до Бога. Друге речення є окличним і за формою, і

пунктуаційно; зміст передано за допомогою модуляції. Третє речення є складнопідрядним, містить ввічливе звернення до співрозмовника (при цьому вилучено займенник *me*, якого вимагають норми англійської мови), а два підрядні речення злилися в одне (використано граматичну заміну).

Розглянемо мовлення Фроста в іншій ситуації, коли він і Ріццолі опиняються на місці іншого вбивства. *“You’ve got to see what we found in the bedroom. It ties these two cases together.” He walked across the living room and headed into another hallway, his matter-of-fact stride announcing: If you want to go where the action is, follow me.* Ми тут навели не лише власне репліку персонажа, але й слова авторки також, бо фраза після двокрапки в перекладі була оформлена як репліка Фроста:

– *Ви маєте подивитися, що ми знайшли в спальні. Це сполучна ланка між двома справами.*

Він перетнув вітальню і вийшов у наступний коридор, кинувши через плече:

– *Якщо хочете побачити щось направду цікаве, ідіть за мною.*

Отже, перше речення репліки передане калькуванням, стиль збережено нейтральний. В другому реченні здійснено граматичну заміну: дієслівна конструкція *It ties* передана номінативною структурою *Це сполучна ланка*. При перекладі коментаря авторки стилістичний прийом персоніфікації *his matter-of-fact stride announcing* втрачено, підрядне речення замінене на дієприслівниковий зворот *кинувши через плече*. Підрядне речення в наступній репліці передане цілісним перетворенням.

Наступна репліка містить два речення з еліптичними конструкціями, що є характерним для усного мовлення: *“Dragged from their beds,” Frost said. “Like the Yeagers.”* В перекладі два «урізані» речення об’єднані в одне: – *Їх витягнули з ліжка, як Їтерів, – зазначив Фрост.* Як бачимо, еліптичних конструкцій тут немає, це граматично й синтаксично правильне речення, тож



небагатослівність персонажа втрачена. Але в наступній репліці дана втрата компенсується: порівняймо *“It’s on the dresser,” said Frost* – повне речення, з підметом і присудком; і – *На нічному столику, – сказав Фрост* – еліптична структура, речення складається лише з обставини місця.

Розглянемо репліки Фроста при опитуванні свідків. Саме він розпочинає опитування, поставивши перше питання: *“What is your job here exactly, Ms. Petrakas?” asked Frost*. Речення є питальним за формою, граматично і синтаксично правильним, стилістично нейтральним і містить звернення і акцентуацію у вигляді прислівника *exactly*. Переклад (– *А на якій ви посаді, міс Петракас? – запитав Фрост*), скоріше, відноситься до розмовного стилю: він починається із сполучника і обставини, і містить еліптичну конструкцію (відсутній присудок).

Коментар, який робить Фрост щодо зауваження свідка про сучасну музику, звучить так: *“Absolutely nothing,” Frost agreed, warming at once to the topic. “You know, Ms. Petrakas, my wife and I had this very same conversation the other day. Alice, she loves classical music. Really loves it. Every year, we buy season tickets to the symphony.”* Ця репліка містить такі ознаки розмовного стилю, як еліптичні конструкції (*Absolutely nothing, Really loves it*), акцентуацію (*this very same, Really*), повтор підмета (*Alice, she loves*). Переклад звучить так: – *Абсолютно ні до чого, – відразу оживився Фрост. – Знаєте, міс Петракас, ми з дружиною днями саме про це говорили. Еліс любить класичну музику. Дуже любить. Щороку ми купуємо сезонний абонемент.* Репліка передана шляхом калькування, за виключенням першої фрази, яка передана аналогом, і містить ті самі ознаки розмовного стилю, що і оригінал.

Висновки і перспективи дослідження. В цілому, за проведеним аналізом можна зробити **висновок**, що мовленнєвий образ Баррі Фроста в оригіналі та перекладі збігається. Перекладачка досягає цього за рахунок таких способів перекладу та трансформацій, як калькування (де воно допускається

нормами української мови), граматичної заміни через об'єктивну різницю між мовами, і за необхідності застосовуючи модуляцію. Перспективою дослідження може слугувати комплексний аналіз передачі мовленнєвих образів представників влади.

Список використаних джерел

1. Бережна М. Відтворення мовленнєвої характеристики персонажів (на матеріалі англomовних художніх текстів та їх перекладів українською мовою). *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. Vol. V (34). Issue 124. P. 11-15.
2. Білоус П. Теорія літератури : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2013. 328 с.
3. Бригадир Я. Інтерпретація історичних подій крізь призму інтриги в українському ретро-детективі. *Літературознавчі студії*. 2017. № 1. С. 99-110.
4. Геррітсен Т. Асистент. Харків : КСД, 2017. 368 с.
5. Івахненко А. Складові мовленнєвого образу маніяка в медичному трилері та способи їх відтворення в перекладі (на прикладі твору Т. Геррітсен *The Apprentice*). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34(73). № 3. С. 148-153. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/27>
6. Козлов А. В., Козлов Р. А. Азбука літературознавства : Навчально-методичний посібник. Тернопіль : Астон, 1995. 122 с.
7. Колісник. М. Степаненко В. Особливості мовлення персонажів різних вікових груп та їх переклад українською мовою. Професійно-прикладні дидактики. 2024. Вип. 2. С. 77–83. <https://doi.org/10.37406/2521-6449/2024-2-13>
8. Кулик О., Рубан І. Мовна і мовленнєва особистість: до визначення понять. *Теоретична і дидактична філологія*. 2014. Вип. 17. С. 76-89.

9. Основні лінгвостилістичні поняття і категорії (словник-довідник філолога) / уклад.: І. І. Коломієць. Умань : ВПЦ «Візаві», 2015. 202 с.
10. Пітерська О. Художній образ у сучасному науковому дискурсі. Філологічні науки. 2020. №. 32. С 49-53. <https://doi.org/10.33989/2524-2490.2020.32.202450>
11. Собчук О. Історичний детектив і ретро-детектив: до проблеми відповідності. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 73. Т. 3. 2024. С. 217-222.
12. Тарабан Д., Запухляк І. Особливості мовної поведінки персонажа художнього твору і її перекладу на матеріалі дискурсивних фрагментів роману Д. Кіза «Flowers for Algernon». Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2021. № 13. С. 168-172.
13. Цепенюк Т. О., Ваврів І. Я., Дзюбановська І. А. В. Мовленнєвий портрет персонажа художнього твору в оригіналі і перекладі // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.Філологія. Одеса : Гельветика, 2021. Вип. 49. Т. 2. С. 178-182. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.49-2.41>
14. Gerritsen T. The Apprentice. URL: https://onlinereadfreenovel.com/tess-gerritsen/42448-the_apprentice.html (дата звернення 10.12.2025)
15. Reiss K. Type, kind and individuality of text: decision making in translation. *Poetics Today. Translation Theory and Intercultural Relations*. 1981. Vol. 2. No. 4. P. 121-131.
16. Toury G. *Descriptive Translation Studies And Beyond*. Philadelphia : John Benjamins Publishing Co., 1995.